

PÕLVNEMISLUGU

Nr.23

mai
2001.a.

Sugu ei lahku soosta, võsu ei veere kännusta. (Väike-Maarja)

Ei taha kõike 17. märtsil Viljandis seltsi aastakoosolekul toimunud ümber jutustada, aga käsitan vaid valikuliselt meeldejäänut.

Aastakoosoleku korraldamine oli tasemel, Viljandi osakond on korduvalt tõestanud oma võimekust suurürituste korraldamisel.

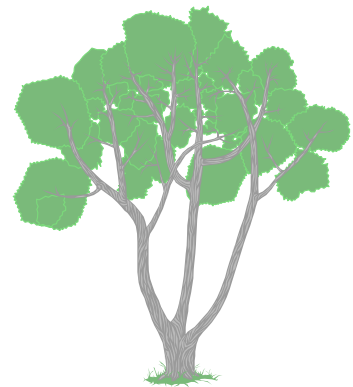
Seekordse aastakoosoleku "naelaks" oli kindlasti Eesti Vabariigi siseministri Tarmo Looduse esinemine. Esmakordselt oli seltsi liikmetel võimalus kuulata valitsuse liiget ja poliitikut ning esitada talle küsimusi. Kõik, mis puudutas arhiive ja kodanike registrit oli päevakohane ning vajalik. Haldusreformi puudutas minister lühidalt, aga kahjuks läks meie rahvas hoogu ja püüdis ministrit selles küsimuses õpetada, raisates sellega aastakoosoleku niigi nappi aega.

Isiklikult olen rahul, et ettepannud seltsi põhikirja muudatused vastu võeti ning peale juristidega konsulteerimist võib selle ära registreerida.

Rahule ei saa jääda aga seltsi lipule hüüdlause ehk lipukirja valimisega. Tundmatuks jäänud viljandlase lobitöö tulemusel (kes sattus ka häältelugejate hulka) valiti lipukirjaks veidi moonutatud lause Eesti rahvuseeposest: "Muistse põlve pärandusest
ihkan lugu (*pro laulu*) ilmutada!"

Juba loo nimetamine viitab kirjatükile või pärimuse korjamisele, õiges sõnastuses aga hoopis luuletamisele või helide seadmisele. Sellest lausest ei saa minu arvates ka hea tahtmise juures meie esivanemate kindlakstegemist ning nende elu uurimist välja lugeda. Et jäädvustada tulevikule valimiseks esitatud hüüdlauseid, toome need siin laualehekülgedel ära.

- Esivanemate jälgedel, nende jälgedes!
- Esivanemad – lüli meie ja igaviku vahel
- Kõige ilusam puu on sugupuu, kõige tugevam selts on suguselts!
- Muistse põlve mälestused kostku meile kustumata!
- Uurigem esivanemate jälgede kirja!
- Sugu ei lahku soosta, võsa ei veere kännusta (*Väike-Maarja*)
- Austagem esivanemaid ja kodumaad!
- Alates Adamast-Eevast oleme kõik sugulased!
- Läbi meie elude voolab ajajõgi
- Muistse põlve pärandusest ihkan lugu ilmutada!
- Siin oleme me õnnelikud
- Minevikku mäletamata elame tulevikuta
- Taga aegade, lähedal siiski – esivanemad
- Keegi pole end ise loonud
- Tugevatel juurtel kasvab tugev puu
- Põlvest põlve elagem, aastaringe kasvatagem!

Aprillikuus toimunud Tallinna osakonna kogunemisel käsitleti möödunud aastakoosolekut ning osakonna eelseisvaid üritusi ja tulevikuplaane.

Külalisena oli kohal ajakirja "Kultuur ja elu" müügijuht Margit-Mariann Koppel koos värskel ajakirja numbriga, milles on esmakordselt rubriik "Oma juuri otsides". Külaline kutsus üles ajakirja ostma ning kaastööd tegema.

Head kirikumatka kevadisel kodumaal ning KOHTUMISENI SUVEPÄEVADEL AUDRUS!

Ants Roomets

Nii kirjeldatakse lastele maakirikuid kooliõpikus:

MAAKIRIK

Maakirikud rajati kihelkondade keskustesse. Et kirikut oleks kõikjale näha, ehitati see harilikult kõrgemale kohale. Kiriku seinad on paksud ja tugevad. Need pakkusid sõdade ajal inimestele varju vaenlaste eest. Üks vanemaid kindluskirikuid on Haljala kirik.

Maakiriku hoone on lihtsam kui linnakirikul. Maakiriku kõik löövid on ühe katuse all ja ühekõrgused. Sellist hoonet nimetatakse kodakirikuks. Näiteks Harjumaal on Jüri kirik kodakirik. Kodakirikud on ühe- või kolmelöövilised.

Kirik on mälestusmärk, mida tuleb hoida ja kaitsta. Temas on koos paljud suured väärtused – ehitus-, maali-, sõna-, kirja-, ja raidkunst ning muusika. Igal kirikul on oma lugu. Kõige tuttavam on inimesele tema kodukiriku lugu.

Meie rahva elu ajaloolisteks mälestusmärkideks on ka surnuaiad. Vanimad neist on otse kiriku kõrval, uuemad asuvad kirikust kaugemal.

Mare Kask

Väike pildimeenutus eelmisest kirikureisist Keila ja Madise kirikust

TALLINNA OSAKONNAGA LIITUNUD UUSI LIIKMEID

HEINO JAAGOSILD	1971	Tallinn	PÕLVA	Raudmanson, Tolmov, Jaagosild (Jagoson)
			RÄPINA	samad
			VÖNNU	samad
			OTEPÄÄ	Lõoke
KRISTEL KOIDUSTE	1971	Harjumaa Kristel.Koiduste@ pol.ee	JÕELÄHTME	Teigar, Kilu, Vimb
			HARJU-JAANI	Kruusement, Pihtje, Väär
			KOSE	samad
			PÕLTSAMAA	Kuusk, Reisman
			MÄRJAMAA	Koiduste, Liders
			VÖNNU	Juur
VALVE LUIK	1940	Tallinn	SAARDE	Gerberson, Treimann
			KARKSI	Luik
REIN LÜÜS	1935	Tallinn k.g@netexpress.ee	URVASTE	Lüüs
MAAJA NARUSK	1938	Tallinn Maaja.Narusk@ ic.envir.ee	HANILA	Kallas, Prinkfel(d)t
			RÄPINA	Narusk
MALLE RINGMÄE	1940	Raplamaa	HAGERI	Ringmäe
			JUURU	Luuk
LEHTE-MAI SAIDLA	1934	Tallinn	URVASTE	Lüüs
			KÄINA	Tobias
MARYO SLAITERIS	1984	Tallinn	LAIUSE	Mäeväli, Martinson
JAAN TAGAVÄLI	1951	Tallinn	JÕELÄHTME	Tagaväli, Soo, Raja, Sepp, Kivikangur, Prommer
			SANGASTE	Sisask, Karolin, Solom
			EMMASTE	Turu, Vähi
			HARJU-MADISE	Nõu

TALU- JA VALLAJUTTE KAAGJÄRVEST

I

Helgi Laht

Kaagjärve e. Rautina järve on nimetatud Rastijärve nime all Läti Henriku kroonikas seoses 1217. ja 1224.a. sündmustega, sest sealtkaudu kulges sõjatee Lätimaalt Otepäälle. 16.sajandil tunti seda paika Koitjärve nime all, väidab J. Maiste. Kaagjärve mõisa kohta on esimesed teated 1541.aastast. 16.sajandil kuulus mõis Jürgen Kawerile ja kinnitati hertsog Karli poolt (hilisem Karl IX) Jürgen Kaweri vennapojale Lubbert Kawerile umbes 1602.aastal. Nime Kawershof ongi mõis saanud Kawerite suguvõsast (Hagemeister, 1837).

Vahepealse mitme sajandi vältel vahetas mõis pidevalt omanikke ja pandipidajaid, kuni aastatel 1801 – 1838 kuulusid Kaagjärve mõis koos Karulaga samale omanikule - maanõunik Ernst Johann von Brüggenele, kes suri 1838.aastal. Tema pärand müüdi veel samal aastal. Enampakkumisel ostis rüütel Friedrich von Grothe Kaagjärve koos Karulaga 92 500 hõberubla eest. Grothede käest mõisad ka võõrandati.

Kaagjärve mõisa asukoht oli määratletud järgmiselt: 9,6 km kaugusel Karula kirikust, 11 km Valgast ja 3,5 km kunagisest Kaagjärve raudteejaamast.

Legend räägib, et kunagi oli ka Kaagjärves oma kirik ja selle hävingut seostatakse Rautina järve sünniga. Rahvasuu pajatab, et järvest umbes 20 meetri kaugusel oleval Niklusemäel, mis praegu metsaga kaetud, oli muiste ilus puukirik ja kirikuülest olevat terve vald näha olnud. Ühel päeval laulatatud kirikus öde-venda. Selline paaripanek oli keelatud ja laulatuse ajal käinud kõva piksekärgatus ja kirik vajunud alla orgu ning silmapilk tekkinud orgu ka järv. Jaaniöösi oleval järve põhjast kellalöömist kuulda, aga päikesepaistelisel päeval paadiga järvel sõites võivat järve põhjas kiriku kupli helendust näha, võib lugeda Kirjanduse Muuseumi kogudest. (RKM II,49)

Teine jutt räägib (RKM II,247) samuti, et Niklusemäel oli vanasti puukirik, kuid kiriku lähedal oli ka surnuaed. Kirik kadunud äkitselt ja pärast seda polevat ka surnuaeda enam kasutatud, ristikesedki kõdunenud mõne aja pärast. Karjapoisid käinud ikka vanal surnuaial sigu karjatamas ja seepärast juhtunud, et sead sonkinud mullast välja mõne surnu sääreluu, kolba vms. Poisid olid omakorda kaevanud mullas ja leidnud vanast surnuaiast tihti vanu vaskrahasid. Ka selles jutus seostatakse kiriku vajumist öe ja venna laulatusega, kuid väidetakse, et pärast tseremoonia lõppu hakanud kirik kohe, kuid aeglaselt vajuma ja vajunud ühes maapinnaga nii kaua, kuni jäänud paistma vaid tornitipud. Mõne päeva pärast tulnud vihmahoog ja vihmavesi voolanud tekkinud madalasse kohta ning täitnud selle. Tornitippegi polnud enam näha. Tänapäeval võivat sama pühapäeva keskööl, kui toimus laulatus, näha lõunapoolsel järvekaldal vee all tornitippe ning kuulda tasast lauluhäält.

J. Maiste (1983) on kirjutanud, et Grothede perekonnad olid ühtaegu kahes naabruses olevas mõisas – Karulas ja Kaagjärves ning mõlemas mõisas kujunes nimetatud ajal tähelepandav mõisasüda. Kui Karulas pöörati rohkem tähelepanu uhkele härrastemajale, siis Kaagjärves oli mõisahoonestus veidi üle keskmise (Nicolas von Grothe elas Kaagjärve mõisas alates 1882.aastast), kuid see-eest ehitati välja suurejooneline tööstuskompleks. Härrastemaja koos kõrvalhoonete ja pargiga asusid Mäemõisas, tööstuskompleks – Alamõisas. Tööstuskompleksi peetakse 19.sajandi ainulaadseks tööstusarhitektuuri mälestiseks.

Vallarahvas oli Nicolas von Grothele pannud nimeks NINK, sest ta oleval lauseid alustanud selle sidesõnaga: “Nink mina nõuap...;nink mina ütlep sulle...”

Ka nimi Grothe polnud talurahvale suupärane, seepärast mõisniku perekonnanimi mugandatud Kroodiks. Nii räägitakse, et mõisnik Kroot armastanud vahtida tornist pikksilmaga, kuidas teomehed töötavad. Ühel hommikul vahtinud jälle teomehi ja ütelnud ühe teomehe kohta: “Nink sii Pettai Mikk on küll üks tubli tüümiis nink tema tiip(teeb) seitset tüüd: temma tompap vikatit, tompap piipu, suigup, lasep vett, seisap, lasep p...u nink niidap.” (RKM II 49)

Lutsu talu peremees Johannes Sööt Kaagjärvest on 1902.aastal saatnud Kirjanduse Muuseumile järgmise loo (H III,30). Karula kihelkonnas oli elanud väga tark ja osav mees – Korvi Juhan. Kuuldus tema arukusest oli levinud üle kihelkonna. Kaagjärve härral oli mitu kella vajunud parandamist ja nii oli ta saatnud Juhani kirja, et ta tuleks neid korda seadma. Kirjas oleval Groth nimetanud ka päeva, millal mees pidi tulema kelli parandama. Juhani oli kutse meeldinud. Juhan oleval olnud vaene mees ja riided üpris kulunud ning nii ta tulnudki mõisasse oma igapäevases mündris, kuigi see oleval sarnanenud rohkem kerjuse omaga. Hommikul vara oli mees maha käinud üle kahekümne versta ja seisnud nüüd mõisahärra “vüüruses” ja palunud tarepoisil härrale sõna viia, et ta on härra kutse peale tulnud, sest härra soovivat temaga kokku saada. Aga Juhan pole öelnud oma nime ega ametit. Tarepoiss poleval Juhani tähelepanugi pööranud, aga kui võõras kärsituks muutunud, oli siiski läinud härra juurde üles ja öelnud, et üks kerjaja või sant tahab härraga kokku saada ja ütleb, et härra on teda tänaseks kutsunud. N. von Grothe oli öelnud: “Nink ma ei olema täambä üttegi santi kutsuma, nink minema maha ja saatma minema!” Toapoiss tulnudki alla ja ajanud Juhani minema.

Mõne tunni pärast hakanud härra selle loo üle mõtlema: kas see kerjus mitte kellaparandaja polnud. Võib-olla oli härra ka Juhani kehvusest kuulnud. Härra tilistanud kella, lasknud tarepoisil kutsareile ja tallipoisile sõna saata, et nad silmapilk kaks hobust tõlla ette paneksid ja Antsla valla poole kihutaksid, et hommikune võõras tagasi tuua. Toodudki Juhan tagasi, aga tõllaga ja jäetud mõisa niikauaks, kuni tööd tehtud ja kellad parandatud, seejärel mõisahärra küsinud: “Nink pallu sa vaivapalka tahtma?” Juhan küsinud viis rubla. Härra, kes küll kõige heldem polnud, oli siiski pidanud vaevatasu väheseks. Ajanud silmad hästi suureks ja ütelnud: “Nink ma annap sulle 25 rupla nink sa tunnep ka armulisi herrat.” Lasknud veel kõõgis süüa anda ja siis tõllaga koju viia.

Kaagjärve, mis on 18 aastat tagasi ostetud FR. Von Grpthe poolt, tuleb 1858.aastal 17-aastane nooruk Kusta Simrod, kellest saab minu tulevane vanaisa. Kusta tuleb koos oma noorema venna Siimuga, kes on vaid 14 a. vana. Poiste ema Mari on paar aastat tagasi surnud ja nende isa, 52-aastane Käsper (s. 1805.a.) abiellus 1857.aastal 18 aastase Wioga. Hummulu revisjoniraamatus on sissekanne, et poisid tulevad Kaagjärve peremees Kallase juurde. Algab noorte sulasepöli.

Aasta hiljem, s.o. 1859.aastal jõuab Helme kihelkonnast Assikalt Kaagjärve ka Hendrik ja Eddo Rebbase pere. Neil on seitse last, kellest vanim – Liis ei tulnud vanematega kaasa, sest ta on peaaegu 18-aastane. Kaagjärve tulnud lastest on vanim poeg Jaak (s.1843), talle järgnevad Ado (s.1846), Riin (s.1849), An (s.1853), Mai (s. 1855) ja kuuvanune Hans (s. 1859). Nende viimane laps Marri sünnib Kaagjärves 1864.aastal ning temast saab minu vanaema. Seega on nii minu vanaema kui vanaisa juurtemaa Helme kihelkond, nende uueks kodukihelkonnaks kujuneb Karula.

Kusta ja Siim Simrod on leeris 1862.a. Karula kirikus. Kusta abiellub 29-aastaselt Marri Abboliniga (s. Sihle), kes on temast üheksa aastat vanem (s. 1832.a.). Sellest abielust on tütar Marie Plint (s. Simrod); kes elas aastatel 1873-1931) ja oli abielus Jaan Plintega (1863 – 1924).

Siim Simrod abiellub Ann Järvitsaga 1874.aastal, nad elavad Kitse talus Kaagjärves, kus Siim on sulaseks. Taludeost algas Kaagjärves 1866. aastal. Selleks ajaks olid Grothed olnud Kaagjärve ja Karula mõisa omanikud 28 aastat, kuid ilmselt polnud veel Grothede osas suuremat usaldust tekkinud. Võib-olla oli usaldamatus osaliselt ka sellest tingitud, et Grothede mõisasundijad olid valdavalt lätlased, kes suhtusid eestlastesse halvasti, olid nende osas kurjad ja halastamatud. Vanemad Kaagjärve elanikud olid sellest rääkinud ja suusõnalise pärandina räägiti nendest kurjadest sundijatest-lätlastest veel 30–40-ndatel aastatelgi.

Hilisemates juttudes mõisahärrast, mis tekkisid 19.saj. lõpul ja 20.saj. algul, peeti Nicolas von Grothet mõistlikuks ja õiglaseks mõisahärraks. Niisugune arvamus oli kujunenud talupoegadel pikema aja tähelepanekute ja isiklike kogemuste järgi. Peamised jutudki, mis Grothedest räägitud ja üles kirjutatud, on valdavalt just Nicolas von Grothega seotud.

Kogumikus “Valgamaa” (1936.a.) on kirjutatud, et 1866.aastal osteti Kaagjärves kaks talu, 1871. aastal juba üheksa talu ning 1872.aastal koguni neliteist. 1872.a. taluostjate hulgas on ka Kusta Simrod. 1877.a. ostetakse vallas üheksa ja 1885.a. kaheksa talu. Viimased kaks talu osteti 1903.aastal. Ka väidetakse kogumikus, et enamik talude ostjatest tulid kihelkonda väljastpoolt – Viljandi- ja Tartumaalt. Kuid taluostjate seas oli ka suhteliselt palju lätlasi, keda eriti eelistas lätlasest valitseja Hahn. Endised peremehed, kes algul pidasid mõisa taludemüüki pettuseks ja lihtsalt kavalaks võtteks, ei usaldanud Grothet ning võõrad tulid ja ostsid nende talud ära. Kohalikel ei jäänud muud üle, kui välja rännata. Osa endistest peremeestest oli läinud Lätimaale Marienburgi ümbruskonda, kus ostsid endale talud. Paar Karula meest ostnud talud Riia lähedal, mõni endine peremees jäänud oma valda sulaseks.

Kusta Simrod ostis Kaagjärve vallas Siele talu. Tallo=asseme Kauba-Kontrahtis №26 on kirjas, et “tallo=assemel Sielel, asukohaga Kawershofi mõisas Werro maakonnas Walkas kihelkonnas on 31 taalri ja 85 krossi eest maksumaad.”

Kawershofi (Kawere mõisa) pärisärra maanõunik Friedrich von Grothe müüjana ja Gusta Simrod ostjana (vanaisa kirjutas oma nime Kusta Simrot ja nii oli kirjas ka mitmetes dokumentides) on sõlminud lepingu, milles on kirjas, et Liivimaa Kubermangu Valitsus on 5.sept.1866. kehtestanud reeglid talukohtade müümise ja ostmise kohta Liivimaa mõisnike Krediit-Seltsi abil. Oma mõisast müüb Fr. Von Grothe talukoha “Siele” vakuraamatu järgi vastavalt 31 taalri ja 85 krossi eest kõikide taluhoonete ja piiridega, nagu need on kirja pandud 1866.aastal ja maamõõtja Christiani poolt kaardile kantud ning ristikiivide ja kupitsatega märgitud. Talukoha hind on kokkuleppel kuus tuhat rubla hõbedas. Lepingu kaubahinna kuus tuhat rubla maksab ostja allseisvate tähtpäevade järgi: 200 rubla hõbedas kontrakti allakirjutamisel 21.juulil 1872.a. ja lisaks sellele 1.aprillil 1873.a. – 400 rubla hõbedas. Täiendavalt tuleb Siele talukohale Pantprive I – summa 2394 rubla ja ostja võtab võla enda peale ja vastutab oma varaga Krediit-Seltsi ees. Võla tasumise tähtajad on järgmised:

- 1.04.1877 – 400 rubla hõbedas
- 1.04.1881 – 500 rubla hõbedas
- 1.04.1885 – 600 rubla hõbedas
- 1.04.1889 – 600 rubla hõbedas
- 1.04.1893 – 600 rubla hõbedas
- 1.04.1895 – 306 rubla hõbedas

Lepingusse on 12-l leheküljel kirja pandud reeglid ja nõuded, millega tuleb ostjal arvestada. Ostja peab taluinventari korrast hoidma, tasub ka talu praegused ja edaspidised maksud, mida enne on kandnud härra kui “üksik omanik” selles mõisas, nimelt ka “Ritteri kassa maksud, Jama- ja kihelkonn maksud ja ehitused”, mis juba on või võivad tulla, luteriusu kiriku “sundimused” jne.

Et edaspidi riidusid vältida, tuleb “keik sundimused ja maksud” talukoha taalerite suuruse järgi arvutatult. Kuid müüjahärra õiguseks jääb talukoha piirides jahipidamise ja kalapüüdmise õigus, see pole ostja õiguseks. Aga kui ostja seda “keeldud asja ette võtab, siis saab tema kohto kimbatusse alla” ja ära võetakse tema linnu- ja kalapüüdmise vahendid ja müüakse avalikul oksjonil Kaagjärve valla vaeste heaks.

Ostja peab siis, kui talu omanikuks saanud, oma kulu peal ilma kaubahinnast maha arvamata muretsema neli hobust, kakssteist veist ja kakskümmend neli vakka suvilija seemet.

Ahju ehitamise ja pruuimise puud peab ostja ise muretsema ja tal “pole mitte selle asja nõudmist moisa metsa seest.”

“Ostja võtab endale rentniku äraminemise kulud nii, nagu minejal õigus saada.

Samuti peab Siele talu praeguse peremehega mellioratsiooni tasumise pärast kokku rääkima ja see ei lähe kauba hinda. Talu piirid nii mõisa- kui talumaade vahel "tuleb iga kuue aasta tagant laastada võsast ja sündsalt korras hoida". Taluomanik peab "need kuivaks pannemisse kraavid, mis temma piiride sisse on tehtud" heas korras hoidma ja vajadusel neid uuendama, kui ta seda ei tee, sunnib teda selleks vallakohus. Kui ostja tahab oma karja Koiva niidu peale lasta, siis peab kasutama seda teed, mis on metsavalitsuse poolt lubatud."

Leping on alla kirjutatud 21.juulil 1872.a. ja talupojalt Gusta Simrodilt on 200 hõberubla kätte saadud. Lepingu sõlmijaks ostjaga oli 1872.aastal Heinrich von Grothe, kuid 17.mail 1873.aastal kirjutab sellele alla Rittmeister Nicolas von Grothe (pärast seda, kui ostja on tasunud 400 rubla hõbedas ja keiserliku kihelkonnakohtu poolt on ette loetud nii härrale kui talupojale lepingutingimused).

Ostetud Siele vakutalu suurus oli 105 ha, millest metsa- ja heinamaad oli 33 ha Koiva ääres, mis asus umbes 3-4 km kaugusel taluhoonetest ja põllumaast. Mitmel talul oli heinamaa Koiva ääres, osa taludest sai heinamaa teisele poole Valga linna Pedeli äärde, mõnel talul Pruksi soo ääres jne.

Talu ostulepingut sõlmides oli vanaisa 31-aastane. Mind üllatas, et ostulepingule oli ta allkirja asemel kirjutanud kolm risti. Teadsin, et vanaisa oli kirjaoskaja. Tartu Ajalooarhiivis on Kaagjärve valla kohta säilinud suhteliselt vähe materjali, kuid Tallinna arhiivis on põhjalikud vallamaterjalid. Nii leidsingi Kaagjärve valla 1918.a. tuluteadaannetest (ERA F 83, №1 s.27) 78-aastase vana mehe juba kergelt väriseva käega kirjutatud allkirja. Hiljem leian veel paljudelt dokumentidelt tema allkirja.

Huvi pärast vaatasin Tartu Ajalooarhiivis Kaagjärve valla teiste talupoegade taluostu lepinguid ja nägin, et valdavalt olid talupoegadest taluostjatel ostukontrahdid allkirja asemel ristid, eriti esimeste ostjate puhul. Ju ei usaldatud mõisnikku ja arvati, et ristidel on suurem mõjujõud kui allkirjadel. Või soovitati nii. Vaatasin kas ristid on ka eristatavad. Suurem osa olid küll. Mõned näited:

+++; +++; XXXX X+X.

SUGUPUU ÕMBLUSMASINAGA

Heldin Allik

Et jäädvustada sugupuud, saab pliiatsi-paberi ja arvuti asemel kasutada ka nõela ja tikkimisniiti, kangast ja õmblusmasinat. Selle näiteks see pildilolev suurepärane lapitekk, mis asub ühes väliseestlase peres. Teki tegid ja kinkisid pereemale tema kaheksa last ja lapselapsed oma peredega. "K" täht keskel on perekonnanime algustäht. Lisaks nimedele on lappidele tikitud ka midagi, mis seda isikut või peret iseloomustab.

Tutvustuseks mõned lapid sellelt tekilt. Noorima tütre perel on puhkamiseks paat ja maja jõe ääres, oma lapile on nende pere tikkinud kalastava paadimehe. Ühe poja huvialaks on fotograafia ning perekondlikel kokkusaamistel on fotograafiks just tema, nii ongi nende pere lapil

fotoaparaat. Teise poja pere tegeles sel ajal puuviljakasvatusega ning oma lapil on nad endid kujutanud puuviljaaias töötavatenä. Kolmas poeg on abielus mehhiklannaga ning nende lapil olev paar on mehhiko rahvavõivastes. Neljas poeg osales aastaid autorallidel ning säilinud autohuvitõttu on tema lapil auto. Väimehe hobiks oli peenikesest mustast traadist vanaaegsete jalgrattamudelite valmistamine ning neid on ta kinkinud kõigile sugulastele, nii ei ole kahtlustki, et jalgrattaga lapp kuulub vanima tütre perele. Täiskasvanud lastelastest on oma lapi lisanud sporti armastav tütrepoeg. Pojapoja peres on lemmikuteks kassid ning hobiks kassikujude kogumine, nende lapp kujutabki puule ronivaid kasse. Lapp noodirea ja pilliga kuulub musikaalsele tütrepojale. Jne.

Nii et, usinad sugupuu-uurijad, näpud tööle ja südamesoojad tekid kodudesse!

OHTU ELANIKUD

Heldin Allik

1816. a. talurahvaseadus kaotas pärisorjuse Põhja-Eestis (seadus kuulutati välja 8.1.1817). Enne pärisorjusest vabastamist "liigutasid" talupoegi peamiselt mõisnikud. Aeg-ajalt tuli ette ka talupoegade põgenemisi. Kust on tulnud ja kuhu lahkunud Keila kihelkonna Ohtu küla pärisorjuslikud elanikud ning miks just need paigad – selle kohta annavad ülevaate 1782-1816 hingeloendid ehk revisjonid.

I Hingeloend Ohtus 10.04.1782

Mõisa omanik alates 1775 Christopher Heinrich von Kursell. See oli esimene hingeloend ning elanikud registreeriti siin vaid nimede ja vanustega.

Mõisateenijad -

Kokk, kokapoiss, kõõgitüdruk, aednik, kutsar, tallimees, eesratsutaja, kangur, 1 meeskarjus, 1 naiskarjus, 3 teenrit, 1 teenija, 2 teenijatüdrukut, lapsehoidja.

II Hingeloend Ohtus 25.4.1795

Mõisa omanik alates 12.03.1793 Friedrich von Meyendorff. Lisaks elanike nimedele ja vanustele on siin märgitud ka lahkunud isikute puhul nende sihtkohad ja saabunute lähtekohad.

Mõisateenijad -

Eelmine mõisaomanik C.H.von Kursell müüs mõisa F.von Meyendorffile ning läks elama oma Seljaküla mõisa Lääne-Nigula kihelkonnas. Kas siis Ohtust lahkumisel või varem on ta Ohtust sinna üle viinud 2 oma teenrit, tallimehe ja kangru, seoses abiellumisega on Seljakülla elama asunud ka teenijatüdruk. Enne lahkumist oli C.H.von Kursell ära müünud (pole teada kuhu ja kellele) kokapoisi, aedniku, kutsari ja eesratsutaja. Naiskarjus oli saadetud Türi kihelkonnas asuvasse Laupa mõisa, kust oli pärit C.H.von Kurselli teine abikaasa, ning karjuse tütar oli saadetud Tallinna. Veel oli revisjonidevahelisel perioodil mõisateenijatest lahkunud üks eakas teenija, kes oli saanud elukoha Keila mõisa all. Ja üks teener oli lihtsalt ära jooksnud ehk pagunud Ohtust. Lahkunud mõisateenijate asemele on asunud oma küla inimesi ja toodud ka väljastpoolt. Ambla kihelkonnast Roosna mõisast, mis kuulus F. von Meyendorffi emapoolsele suguvõsale, toodi kutsar, kokk ja aidamees. 2 mõisateenijat toodi Vääna mõisast (Keila khk), kust oli pärit F. von Meyendorffi abikaasa. 30.6.1793 oli ta abiellunud Vääna mõisahärra tütre Anna von Stackelbergiga ning ilmselt pärast seda on sealt Ohtusse toodud naise pärusomandiks olnud teener ja teenijatüdruk. Salutaguse mõis Hageri kihelkonnas aga kuulus Meyendorffide suguvõsale ning seal oli sündinud ka Ohtu mõisnik F. von Meyendorff, Salutaguselt tõi ta omale ühe teenri. Käesolevas revisjonis olid kirjas järgmised mõisateenijad ja ametmehed – kutsar, kokk, kõõgitüdruk, aidamees, 2 teenrit ja 1 teenijatüdruk, aednik, vahimees, karjatüdruk ja lapsehoidja. Mõisateenijate all olid registreeritud ka kingsepatütar neiu Klein Tallinnast ja üks 3-aastane leidlaps Johann. Ning Anna von Stackelbergi pärusomandiks olnud venelanna Afrofenie Nowa Derewna mõisast Venemaalt.

Talupojad ja vabadikud -

C.H.von Kursell oli Seljakülla viinud 5 meest (üks neist Seljaküla mõisa kokaks) ja 1 naise ning 3 perekonda kokku kolme lapsega. 4 meest müüs C.H.von Kursell ära, pole teada kuhu ja kellele. Veel üks mees on revisjoni andmetel müüdud, kuid tema juures on märge "müüdud ooberst Sackenile". Võimalik, et tema on müüdud juba F.von Meyendorffi poolt. Seoses abiellumisega lahkus külast 8 naist: Leholasse 1, Laitsesse 2, Keilasse 2, Tuulasse 2, Ääsmäele 1 (kõik Keila khk). Külaelanikest on Ohtust pagunud 5 meest ja 2 naist. Ohtusse toodi Laupa mõisast, ilmselt veel mõisnik C.H.von Kurselli ajal, 9 hinge – 4 meest, 1 naine, sepp naise ja kahe lapsega

12 Ohtu meest said omale naise väljastpoolt - Laitsest 4 (Nissi khk), Ruilast 1 (Hageri khk), Leholast 3, Tuulast 2, Keilast 1 ja Kloogalt oli pärit 1 naine.

III Hingeloend Ohtus 12.12.1811

Mõisa omanik Friedrich von Meyendorff. Seekord registreeriti hingeloendis vaid meeshinged. Lahkumiste märkimisel on mindud täpsemaks ja revisjonikirja lisatud ka aasta, millal isik lahkus Ohtust. Seevastu sissetoodud isikute kohta märkused puuduvad. Alates 1797 hakati Baltimaadelt mehi väeteenistusse värbama ning siit alates sisaldavad revisjonid ka nekrutite (s.o. äsja regulaarväkke võetud isikute) kohta andmeid.

Mõisateenijad -

1797 on üks teener võetud nekrutiks. Leidlaps Johanni uueks elukohaks on alates 1805 Tallinna all-linn. 1809 sai F. von Meyendorff ka Kullamaa kihelkonnas asuva Käända mõisa omanikuks ning on Ohtust sinna ümber paigutanud mitu inimest. Nii on samal aastal kutsar viidud Käända mõisa aidameheks ja sinne aidamees omakorda sinna kõrtsmikukuks. 1810 on mõisapoiss võetud nekrutiks. Lahkunute asemele on uued mõisateenijad võetud vaid oma külast. Ka mõisateenijatest on selles revisjonis kirja pandud vaid mehed - karjane, 2 kokka, mõisakingsepp, aednik, kutsar, 2 mõisapoissi, vahimees, tislere, tallipoiss

Talupojad ja vabadikud -

Nekrutiks võeti 4 meest – 1798, 1805, 1807, 1809 – ja maakaitsevärke 2 meest 1807.aastal. Käända mõisa viidi 1809.aastal üle 7 meest, neist 1 sinna tallipoisiks. Vääna mõisa saadeti 2 meest aastatel 1803 ja 1804. Ohtust jooksid ära 5 meest – 1798, 1800, 1805, 1806, 1807. Arro talu perepojale on 1811.aastal antud vabadus, st vabastati pärisorjusest, mispeale ta on ilmselt samal aastal ka Ohtust lahkunud.

IV Hingeloend Ohtus 5.8.1816

Mõisa omanik Friedrich von Meyendorff. Taas on kirjas nii mees- kui naishinged. Kuid kas oli kahe revisjoni vahelisel ajal, nelja ja poole aasta jooksul, vähe liikumisi või ei peetud vajalikuks enam märkida nii täpselt, seepärast on ülestähendusi vähe.

Mõisateenijatest -

on Ohtust lahkunud vaid kokk, kes sai 1816 vabaduskirja. Käändast on toodud uus karjus. Mõisa teenijaskonda kuulusid kokk, kingsepp, aednik, kutsar, 4 teenrit, teenija, teenijatüdruk, tallipoiss, vahimees, tislter, kangur, kangrupoiss, karjus, viinapõletaja

Talupojad, vabadikud -

Nekrutiks võeti 1812.aastal 1 mees ja 1813.aastal 5 meest.

*

Pärisorjusest vabastamine tõi kaasa ka "nimelise vabaduse". 21.jaanuariks 1835 pidi valik olema ka Ohtus tehtud. Kes enam teab, kui palju siin tulevased nimeomanikud omaloomingut võisid teha, kuid Ohtu mõisavallas said perekonnanimed sel päeval registreeritud alljärgnevalt (originaalkuju). Allajoonitud nimed on pandud vaid Keila kihelkonnas, neist 12 ainult Ohtus. Iga nime järel on inimeste arv, kes Ohtus selle nimega registreeriti. Lisatud on teadaolevad andmed nimesaanute ameti, elukoha ja päritolu kohta – mis ehk võisid mõjutada nime valikut.

IKMELD 46 – sama nime võttis ka selle suguvõsa liige, kes sel ajal oli Keila mõisas karjusena ametis; suguvõsa juured Ohtus vähemalt 1711-ni

PADDRIK 21 – Padriku talust pärit pere, juured Ohtus vähemalt 1737

LUUK 18 – juured Ohtus vähemalt 1782 revisjoni andmetel

POWEL 14 – nime võtsid 3 omavahel suguluses olevat perekonda

TULP 13 – nimeomanikeks varem Keila mõisas kubjas olnud mees oma pere ja sugulastega

MALTER 11 – juured Ohtus vähemalt 1782 revisjoni andmetel

RANG 11 - Rangu talust pärit pere, juured Ohtus vähemalt 1782 revisjoni andmetel

MÄNNIK 10 – Männiku ja Unnalepa talude pered, sees ka 1782 revisjonis

ABER 9 – mõisa puusepa 9-liikmeline pere, pärinev Ohtust ka 1782 revisjoni andmeil

PLOM 8 – nime said 2 omavahel suguluses olevat peret

RUMM 8 – pere Pupso talust

SÖRKEL 7 – Undiaugul (endine Söeru) elunev pere

TASSO 7 – pere Matso talust

LAUK 6 – pere Lauka talust

AKKERMAN 5 – Härjasillal elunev pere, pereisa tulnud Haimrest (Märjamaa khk)

ALTER 5 – Altsauna sauniku pere võttis selle nime

DETLOFF 5 – 1826 tulid Käändast (Kullamaa khk) vennad Carl Detloffson, kes asus aidamehe ametisse mõisas, ning Gustav Detloffson sulaseks tallu

SOBER 5 – pärit Ämarist (Harju-Madise khk)

UUS 5 – pere Uuesaunast (ehk Paistama)

WELLER 5 – kaks peret registreeriti selle nimega

AUSING 4 – pere Raugula talust

KARJER 4 – neli õde, teenijad taludes

KRUUS 4 – pere Kruusimäe talust

LAWOR 4 – kubjas oma perega, tulnud 1829 Laitsest (Nissi khk)

LUIR 4 – pere kahe tütrega

PREIWERK 4 – sama nime sai ka selle pere perepoeg, kes oli Keilas mõisateenistuses

RÖMAR 4 – pere Römo talust

JOLTER 3 – 1826 Käändast (Kullamaa khk) tulnud 2 venda ja õde, sulased ja teenija taludes

METSER 3 – Metsavahi sauniku pere

RÖÖM 3 – Römo talu endise peremehe 2 neiuas tütart ja noorukist poeg said sellise nime

ARNO 2 – vend ja õde, sulane ja teenija taludes

KORTER 2 – ema ja tütar, teenijad taludes; sama nimi registreeriti ka Karjakülas (Keila khk)

MAKU 2 – lesk ema ja tütar, mõlemad teenijad

PRIWERK 2 – Laitsest (Nissi khk) pärit sulase pere

RASK 2 – õed, teenijad taludes

TAP 2 – ema ja tütar Tapiste talust

WÖTTI 2 – mõisa virtin koos tütrega

KIRSMAN 1 – toapoiss mõisas, pärit Käändast (Kullamaa khk)

KUUL 1 – mõisa teenijaskonda kuuluv mees, tulnud 1829 Laitsest (Nissi khk)

KUULER 1 – sulane talus

KÄNDAL 1 - tallipoiss mõisas, pärit Käändast (Kullamaa khk); nimi pandud ka Keila mõisavallas

LIDING 1 – sulane talus

MAKK 1 - Makkima talu vanaperemees

MEMMER 1 – teenija talus

PAKKER 1 – sulane talus

POLSIN 1 – teenija talus

RIGER 1 – kutsar mõisas, 1832 tulnud Vaimõisast (Märjamaa khk)

*

Käesoleval aastal möödub 760 aastat Ohtu küla esmamainimisest ajalooürikutes. Kõik, kelle juured või jalajäljed on Ohtus, on oodatud kokkutulekule augustikuu esimesel nädalavahetusel! Samuti on alati oodatud igasugune info küla ajaloo kohta! Vt. ka <http://www.zone/ohtu>
Kontaktandmed - Külaseltsi esinaine Mai Härm 6 784 045, post: Aime Suurjaak Ohtu küla, Keila vald, Harjumaa EE 76603, meiliaadress: Ohtu.Kyla@mail.ee

Kes oli

PUNNONU – kõnek. väga noor onu. Kasutatakse ka siis, kui laps sünnib onuna, see tähendab, et need, kellele ta on onuks, on sündinud enne teda. Samas tähenduses on ka PUNNTÄDI.

Näit.: ...onu Frens oli Bernhardile ikkagi paljas punnonu: ta oli ju ainult neliteist aastat Bernhardist vanem. (J. Kross)

MÄLESTUS

Õlgkatus on längus ja seinad
on vanadest palkidest koos.
Õues murul on laiail heinad,
üksik kask nagu peremeest leinab,
maa madal ja lähedal soo.

Seal kusagil karjuvad kured
ning kaugemal sinetab laas...
Mängin jällegi kase all karjust –
puust punikud rohu peal maas,
kuid südames pakitseb mure:
järjest pikemaks venivad varjud
kuid ikka ei tule
mu ema!

Pähklikooses sean supigi keema.
Soolaks lisades peenikest liiva,
pilk kärsitut väravat riivab.
Hilisõhtul ta väsinult õuele astub...
Rohtu tallates lehma ja härgi
torman emale hõisates vastu.
Ta silmi näen, armsaid ja märgi,
kõrs maasikaid krobendas käes.

Sven Kreek

BUXHOEVEDENID

Kalle Kesküla

Nimi tuleneb Buxhövede kirikukülalt Saksamaal Bremeni lähedal Wesermünde-Gustemünde maakonnas. Erinevais allikais on sellel nimel olnud mitmeid variante: **de Bukeshovede, von Beckeshofwe, von Buschoeveden, von Buxhövden, von Buxhoeveden jne.**

Selle suguvõsa kuulsaim esindaja oli piiskop Albert, Bremeni peapiiskopi vennapoeg. Alates 1186 oli ta Bremeni toomhärria, 1199 pühitseti Liivimaa piiskopiks. Koos relvastatud kaupmeeste jõugu (hanse) ninameestega rajas ta 1201 Väina jõe suudmesse turu, mille ümber tekkis Riia linn. 1202 loodi Alberti eestvedamisel Mõögavendade Ordu, et Liivimaa ristiusustada. Liivlaste ja lätlastega sai ta hakkama mõne aastaga, Alberti elutööks oli eestlaste alistamine 1208-27.

Pärast Valjala langemist 3. veebruaril 1227 ristis esimesed saarlased just piiskop Albert. Võidetud Saare- ja Läänemaal 1234 loodud uue piiskopkonna etteotsa sai Alberti vend Hermann. Alberti vennad Engelbert, Rothmar ja Theodorich olid samuti kirikumehed, tsöbilaadi (abielukeelu) tõttu neil järglasi polnud. Alberti vend Johannes aga oli rüütel ja kõigi baltisaksa Buxhoevedenite esiisa. Sellest suguvõsast tuli mitu keskaegse Saaremaa usujuhti. Saare-Lääne piiskop aastail 1265-85 Hermann II ehitas Kuressaare linnuse ja tõi võimukeskuse Lihulast Saaremaale. Hiljem olid siin piiskoppideks Hedenricus de Bexhowede, Johannes de Bixhovede jt. Viimane sellest soost Saare-Lääne piiskop, Reinhold von Buxhoeveden, oli ametis 1530-41 ja asus pärast seda Kuressaarest Koloveresse.

Saaremaa esimesi läänistusi anti 13. sajandi keskel Heinrich Beckeshofwe`le Püha kihelkonnas, sellest kujunes Kõljala mõis ja Saaremaa Buxhoevedenite keskaegne häll. Selle naabrusse tekkinud Kaali mõisa omanikuks sai 1319 Johannes Buxhoeveden, Valjala kihelkonna Sassi mõis-

nik 14. sajandil oli Hinrik Buxhövden. Väike Mäepä mõis Sõrves kuulus Jürgen Buxhövdenile. Paadla mõis läänistati Buxhoevedenitele 1458 ja oli nende omanduses kuni võõrandamiseni 1919. Paadla Buxhoevedenite üks haru seondub minu kodukülaga, sellest nüüd lähemalt.

Võlla riigimõis Muhus anti 1732 rendile Paadla mõisnikule, sinna asus elama Otto Friedrich von Buxhoeveden (1703-1754) oma perega. Tal oli kolm poega. Kahele nooremale oli määratud kuulsaaks saada. Vanem poeg Heinrich Otto (1741-75) sai päranduseks Paadla mõisa ja läks sinna.

Teine poeg Friedrich Wilhelm von Buxhoeveden (1750-1811), oli krahv, kindral, Poolamaa kuberner, Peterburi kubermangu sõjakuberner, Liivi-, Eesti- ja Kuramaa kindralkuberner, sõdis 1788-90 rootslastega ja juhatas 1808 Soome vallutanud Vene väge (Soome oli Tsaari-Venemaa koosseisus 1808-1917). Eestis kuulusid talle Võlla, Kolovere, Suur- ja Väike-Kullamaa, Maidla, Vaikna, Suur- ja Väike-Kalju ning Leila mõis. Lisaks sellele oli tal mõisaid Venemaal ja Poolas. Võlla mõisa sai kindral 1794 kingituseks Katariina II-lt ja müüs selle 1798 oma nooremale vennale.

Kolmas poeg Matthias Kristoph von Buxhoeveden (1754-1814) oli asekuberner Campenhauseni ajal (Liivimaa asekuberner resideerus Kuressaares 1783-97) Saaremaa Rüütelkonna üks juhte. Teguderohke aeg ja kõrge amet hõlbustasid tal oma majanduslikke huve realiseerida. Esimesed kaks mõisat (Lööne, Sääre) omandas maanõunik 1784. aastal. Sääre mõisa koos Mäepe mõisakesega ostis ta Ludvig Christoph von der Osten-Sackenilt 18 000 riigitaalri eest. Loovutanud Mäepe mõisa 8,5 adramaad riigile, omandas ta vastutasuks Kuivastu mõisa Muhus.

Kargi mõisa Sõrves omandas maanõunik pandiõiguse paragrahvidega manipuleerides.

Kuulnud Campenhauseni plaanist õgvendada Sõrve postmaantee üle nasvade (nasvad olid madalad rannaniidu taimestikuga rohusaared, kuhu pärast postmaantee ehitamist Nasva kaluriküla tekkis) ostis ta 1787 Kellamäe mõisa. See on hea näide tolleaegsest korrupsioonist. Nimelt ostis maanõunik selle mõisa 10 tuhande rubla eest, pärandas selle 1816 pojale hinnaga 40 tuhat rubla, poeg Balthasar aga oskas 1831 sama mõisa pantida juba 70 tuhandega. Nii suur hinnatõus oli võimalik vaid tänu riiklikele investeringutele (Linnulahe ja Suurlahe vahele ehitatud Sõrve postmaanteele).

Koduse Võlla mõisa ostis ta 1798 vennalt, Pädaste mõisa leitnant Otto Aderkassilt. Pädastes suri 1800 senaator Campenhausen, tema ootamatu surma põhjus maanõunikule kuuluvast mõisast aga on siiani saladuseks jäänud. Võimalik, et Campenhauseni äkksurma põhjustas senaatori ja maanõuniku vaheline tüli maadejagamisel.

Maanõuniku roll Katariina II surmaga lõppenud maadereguleerimise taaskäivitamisel oli vaieldamatult suur, kuigi ta selleks keisri õukonda kuuluva vanema venna abi kasutas. Maadereguleerimine taaselus 1798 kõigepealt just linna ümbruses ja Nasva jõe ääres (Nolгимõisa ja Püha-Suuremõisa likvideerimine, Kaarma-Suuremõisa loomine, kirikule kuulunud Loodemaa linnale andmine, Mullutu ja Kaarma-Suuremõisa maade piiritlemine Nasva jõe kaldail jne.).

Maanõuniku järgmine sihtmärk oligi Mullutu mõis. Mõisa omanik Reinhold Friedrich von Nolcken aga müüs selle (ilmselt maanõuniku kiuste) 1799 hoopis salanõunik Carl Magnus von Osten-Sackenile. Viimane omakorda pantis Mullutu mõisa järgmisel aastal siiski maanõunikule, kes selle mõisa maale peagi Aula kõrvalmõisa rajas. Kõrvalmõisa sai päranduseks maanõuniku poeg Carl Friedrich Buxhoeveden (1781-1848), kellest sai Saaremaa Majandusvalitsuse direktor ja isa tegevuse jätkaja. Carl abiellus 1823 Henriette Dorothea von Nolckeniga (see oli tema teine abielu), ostis 1829 salanõuniku pärijatelt pärandiõiguse ja sai 1838 Mullutu mõisa koos noore Nasva külaga endale.

Samal 1838. aastal tegi Saaremaa Majandusvalitsus Liivimaa Kubermanguvalitsusele taotluse Nasva jõe kivistada. Ettepanek sisaldas kivisilla ehitamist ka Salme jõe, sest Mullutu mõisa omanik Carl Buxhoeveden oli ka Abruka riigimõisa rentnik (selle mõisa süda asus Salmel). Kivisildade ehitamiseni tookord veel ei jõutud, aga puusillad ehitati mõlemale jõe. Ilmselt soodustas parun Buxhoeveden muulgi moel Sõrve postmaantee arengut. Nasva jõe äärde oleks ta nagu ühte kadakaslikku linna üles ehitada tahtnud.

Carl Buxhoevedeni vanema poja Matthias Gustav Robert Friedrich von Buxhoevedeni (1826-79) ajal Nasva areng jätkus, sellest asulast võis leida nii linna kui küla tunnusjooni. Suulises pärimuses on säilinud võrdlus, et Puks oli parem kui Nolk – see tähendas, et jõe linnapoolsel kaldal Buxhoevedeni valdustes oli lihtsam hingemaad saada kui Sõrve pool jõge Nockeni (Suuremõisa rentniku) valdustes. Seda näitab ka Nasva ajalugu – küla sünni ajal 19. sajandi algupoole arenes kiiremini jõest Sõrve poole jääv küla osa, sajandi lõpupoole aga jõest linna poole jääv osa.

Robert von Buxhoevedeni lapsed surid noorelt, Mullutu mõis krunditi ja müüdi 1890 Weise patimaja arstile Dr. med. Morits von Hartenile. Paraku ei saanud doktor Harten sellest mõisast just kaua rõõmu tunda – ta suri 65aastaselt 1894 ja jättis mõisa oma naisele. Selleks ajaks aga oli mõisnike osatähtsus Nasva küla elus oluliselt taandunud.

Oma hiidlastest esivanemate suguvõsa uurimist alustasin tagasihoidlike teadmistega.

Ma ei olnud selle suguvõsa kohta kuulnud mingeid pärimusi, sest paljud olid enne õiget aega ära surnud - enne kui mina neid näinud oleks. Teadsin, et mu vanaisa oli Niglas Hiiumaalt, vanaema hoopis Saaremaalt ja Nõges. Ta oli elanud enne Saaremaal ja Hiiumaa peredest ei teadanud rohkem kui seda, mida ta 40-50 aasta jooksul ise nägi.

Osa andmeid on leitud Hiiumaa muuseumist Priidik Tatteri materjalidest. Tema uuris Jausa küla ajalugu. Pole kuulnud, et see oleks raamatuna ilmunud.

Perekonnanime Niglas on pandud 1826.a. ja 1835.a. nimede panemise ajal Eesti ja Liivimaal kuues erinevas kohas.

Tartumaal Võnnu kihelkonnas Kastre vallas – Niclas. Pärnumaal Halliste kihelkonnas Abja vallas - Niklas. Järvamaal Järva-Jaani kihelkonnas Roosna-Alliku vallas - Niglas. Türi kihelkonnas Laupa vallas - Nigglas, Läänemaal Noa-Rootsi kihelkonnas Võõla vallas - Nicklas.

Kuuendaks kohaks on Hiiumaa Käina kihelkond Aadma vald – Nigglas.

Tahan kirjutada esivanematest Niglase nime kandjatest, kes on pärit Hiiumaalt Jausa külast.

Tuginedes Leo Tiigi mahukale tööle ja Priidik Tatteri poolt koostatud Jausa küla ajaloole võib jutustada järgmist. Esimesed kirjalikud andmed Jausa küla kohta olevat 1565.aastast. 1639. ja 1712.aastal on kirja pandud talud ja nende peremehed.

Jausa küla vanimateks taludeks võib pidada: Tooma, Matse, Vana-Nigula, Laasi, Ranna ja Pärdi. Simmu-Nigula (tekkis Vana-Nigulast) ja Tooma-Hansu (tekkis Tooma talust).

Esimene teadaolev esivanem oli Vana-Nigula talus 1690.a. elanud Berteli Hanso Tõnis ning 1712.a. loenduse ajal oli selle talu peremeheks Hansu Tõnise Bertel. Temal on kindlasti olnud kaks poega – üks poeg Tõnise Berteli Mats ja teine Tõnise Berteli Simmo.

Vanem poeg Mats jäi Vana-Nigula peremeheks. 1716.a. abiellus ta Keeduga ja neil oli poeg Nigolas. Selle mehe järglased on olnud Vana-Nigula talu pidajateks. Nemat võtsid endale perekonnanime Teekel.

Noorem poeg sai Simmo-Nigula talu peremeheks. 1732.a. eraldati see Vana-Nigula talust ja 1739.a. kuulus talu Tõnise Berteli Simmole kui pärijale. Simmo oli sündinud 1701.a. ja suri 1763.a.

Simmol ja ta naisel Aalil oli 11 last. 1782.a. andmetel elasid seal talus veel kaks poega – Mihkel (1733 – 1788) ja Niggolas (1736 – 1808).

Suure suremise aastatel 1788-1789 surid Mihkel, tema naine Mari ja nende kolm last. Teised lapsed – kõik tüdrukud olid abiellunud või mujal-teenijana kodunt välja lennanud. Ellu jäi neli tütar. Nende järeltulijatest ei ole praegu andmeid.

Talu jäi Mihkli vennale Nigolasele – Berteli Simmo Nigolas. Selle järgi hakati talu kutsuma Simmu-Nigula.

Nigolas abiellus 1771.a. Madlega ja neil sündis üheksa last – kaheksa poega ja üks tütar. Tütrenimi oli Liso ning pojad olid Simmo, Tõnis, Tomas, Laas, Mihkel, 1786.a. sündinud kolmikud Peter, Ado, Hans.

Simmo päris vanema pojana talu. Pärast poja surma läks ta elama Männamale ja peremeheks tuli vend Ado koos naise ja lastega.

Tõnise võttis 1799.a. endale Unger-Sternberg ja Mihkel anti 1806.a. nekrutiks.

Anna kiriku personaalraamatust leidsin sissekande: Laas Niglassohn Simon Nigolas p. sünd. 19.07.1782 Käinas, abiellus 25.augustil 1807.a. Anna Kristinaga s.1788 ja neil on tütar Truta Helena s.19.06.1819 kes 23.05.1836.a. leiris käinud Weisenstein (Paide).

1781.a. sündinud Thomas abiellus Lisoga ja läks 1813.a vabadikuks. Nende lapsed on 1834.a. revisjoni andmete kohaselt: Ingel s.1809, Ado s.1814, Johan s.1816 ja Peter s.1820.

Tomase vend Peter läheb Ranna tallu kuid sureb lastetult. Peale seda tuleb Rannale Tooma poeg Johan Niglas koos abikaasa Liso Jüri tütar Randveltiga. Johan Niglas on minu vanaisa vanaisa. Johani vanaisa oli Nigolas, kelle nime järgi on pandud nimi Niglas kõikidele tema poegade järeltulijatele.

Johan Niglasel sünnivad pojad: 1858.a. Thomas, 1860.a. Andrus ja 1865.a. Tõnis.

Tõnis Niglas abiellub Helene Tuulikuga. Nende lapsed on: Johannes, Kata, Anton, Eveline ja Benjamin. Benjamin abiellub Saaremaalt tulnud Elise Nõgesega ning neil on neli last: Erhard, Meinhard, Eha ja Aivo.

Aivo suri nelja-aastasena. Kolmel Benjaminil lapsel on kokku 11 lapselast.

See kirjatükk on tegelikult tükike siit, teine sealt. Pisut andmeid Aadu Musta andmebaasist, samuti ülalnimetatud Leo Tiigi ja Priidik Tatteri materjalidest. Tänu Seltsi liikmele Piia Heinlale sain kätte seose 1700-ndate aastate algul elanud ja 1800-aastate lõpul elanud esivanemate vahel.

Teistest Hanso Tõnise Berteli järeltulijaist las kirjutavad teised.

Kes oli

LEIVAVANEM. Van. tööandja, leivaisa või –ema. Sulane ja tema leivavanemad. Teenijaid manitseti oma leivavanemate sõna kuulama. Sulane oli oma perenaisega, oma leivaemaga rahul, teenijatüdruk otsis uut leivaisa.

Väljavõtteid loetust

ESIVANEMAD. Kaalu Kirme Tuna nr.4 2000.a.

Kunagi aga pole ma uurinud pabereid oma esivanemate kohta. Algul ma üldse ei uskunud, et selliseid olemaski on, ent hiljem, kui mulle selgeks sai arhiivide päratu rikkus, ei olnud mul selleks enam mahti. Näib, nagu oleksid võõrad elud mulle tähtsamad olnud kui omaenda veresugulased. Õnneks on leidunud teisi, kes selle töö minu eest on ära teinud. Ja ma olen neile väga tänulik.

Aga legende oma esivanemate kohta olen palju kuulnud – küll vanematelt, vanavanematelt, tädidelt ja teistelt minust eakamatelt, tänaseks juba mullarüpes puhkavatelt inimestelt. Mõnigi kord langevad legendid dokumentide andmetega kokku, enamasti aga täiendavad ja elavdavad arhivaalide nappi ja tunneteta sõnapruuki. Ja need legendid on mulle tugevasti mällu sööbinud ning – nii mulle vähemasti näib – aidanud luua minu eetilist vundamenti, aidanud uskuda aususse, õiglusse ja headusse.

NEID AMMUSEID AEGU. Veera Saar Eesti Raamat, 2000.a.

Liikudes oma isa sugupuu tüve pidi kauge pimediku poole jõuan ma Kadrina lähedale Udriku mõisa maile Mäo külasse. Seal, põhja pool raudteed, leidsin ma endise Tõnni-Jaani talu paiga, kus 1795. aasta rahvaloenduse andmeil oli peremeheks 45-aastane Madis (Tõnni-Jaani Madis), kel oli 39-aastane naine Liso, kolm poega, kaks tütar ja kaks abielus venda, Jaan ja Tõnis. (Teati seletada, et talu hooned olid varasematel aegadel asunud rohkem lõuna pool – oletatavasti tõsteti need raudtee ehitamise tõttu uude kohta. Madise sugulasi ma sel ajal, 1970. aastal enam seal talus, ega Mäo külas ei leidnud) Järgmise, 1811.a. rahvaloenduse järgi elasid aga Tõnni-Jaanil koos isa Madisega kaks poega, vanim poeg Juhan oli läinud samasse külla Siimoni-Jaani talusse peremeheks. Siimoni Juhani viiendast pojast Hansust sai Udriku mõisa kubjas ning minu vaarisa (minu isa vanaisa).

Perekonnanimede panemisel 1835.a. anti Tõnni-Jaani Madise järglastele perekonnanimeks Döring. Niipalju kui mul teada, pole seda nime Eestimaal rohkem kellelegi antud. Nii peaksid kõik selle nime kandjad Eestimaal olema omavahel sugulased. Aadressbüroo andmete järgi elab praegu Eestis paarkümmend Döringit (Dööringit). Arvestada tuleb, et neid on rohkem, sest naised vahetavad abielludes perekonnanime ja nimede eestistamise ajal (1937. – 39.a) muutsid-vahetasid paljud perekonnad võõrapärase nime eestikõlalise vastu. Seda tegi ka meie perekond.

Üks vana foto

Kiiu valla rahvalugejad 1922

Õnnitleme

Vallo Reimaa	08.05.1961	40
Madis Mikkor	07.06.1976	25
Ivo Vahur	25.07.1956	45

13. mai – emadepäev Õnnitleme emasid-genealooge – esivanematest emade tavade jätkajaid!

Asjakohast nalja

Vanaproua saab 80aastaseks. Selle puhul tuleb teda õnnitlema kohalik pastor ja annab ukse taga kella. Vanaproua aga arvab, et tuleb tema tütre tütar ja küsib: “Kas see oled sina mu ingliske?” “Ei,” vastab pastor, “kuid ma olen samast firmast.”

*

Psühhiaater: “Kas teie suguvõsas on esinenud vaimuhaigusi?”
“Jah, kord keeldus minu tädi abiellumast pangadirektoriga.”

*

Mees võtab koos sõpradega napsi ja arutab:

“Huvitav, kui palju sugulasi mul küll kokku võiks olla?”

“Pea oma sünnipäevapidu kõrtsis ja sa näed neid kõiki korraga!” Soovib sõber.

*

“Kas sa oled sündinud seaduslikust abielust?”

“Poolenisti.”

“Poolenisti? Kuidas seda mõista?”

“Minu isa oli abielus, aga ema mitte...”

*

Mis vahe on biograafial ja autobiograafial?

Biograafia kujutab inimest sellisena, nagu ta oli.

Autobiograafia aga sellisena, nagu ta ennast näha soovis.

Otsimiskuulutused

- NILK Ambla kihelkonnast

Ambla kihelkonnas Kurgel elanud 3 venda Tuulberg'i ja 3 õde Nilk'i abiellused omavahel: Hans Tuulberg ja Mai Nilk 1847, Madis Tuulberg ja Kadri Nilk 1851, Jüri Tuulberg ja Mari Nilk 1855.

Perekonnanime NILK pandi neljas mõisavallas - Keila (Keila kihelk.) ning Lehtse, Aru ja Kurge (kõik Ambla kihelk.). Kas keegi uurib Kurgelt Nilgu talust pärit NILK'e? Võimalik ka, et kõik Lehtses, Arus ja Kurgel nimesaanud on omavahel sugulased.

Heldin Allik

Meie autoreid

EVA NIGLAS

Sündinud aprillikuu 28. päeval 1963.a. Tallinnas ja kõik aastad siin elanud.

Keskooli lõpetasin 1981.a. – praeguse nimega Liivalaia Gümnaasium.

TPI-sse läksin õppima kõige ilusama nimega eriala – majandusliku informatsiooni mehhaniseeritud töötlemise organiseerimist. Diplomi sain 1986.a. ja peale seda olen töötanud kolmes erinevas kohas. Praegune töökoht on Riiklik Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskus.

Suguvõsa (haru, puu) uurimise ametlikuks alguseks loen 1975.aastat. Sel aastal tajusin, et sugulaste nimed tuleb üles kirjutada, et nad meelest ära ei läheks.

Seltsi liikmeks astusin alles 2000.a. ja sellest sammust on palju kasu olnud.

Peale sugupuu uurimise on hobiks filateelia ja filokartia.

Poeg Renno Niglas on sündinud 21.augustil 1991.a. kell 3.55 – mõned tunnid pärast Eesti taasiseseisvaks kuulutamist.

Eva Niglas

Laualehe toimetus:

Toimetaja: Ants Roomets

Tehniline toimetaja: Pille Mäerand

Liikmed: Ants Härma, Aita Mägi

Telefon 6 775 011

Kirjad: 12614, Akadeemia 70 - 13

E-mail: pillem@emkk.ee